

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Денисенко М. П.,

д.е.н., професор, професор кафедри бізнес-економіки та туризму
Київського національного університету технологій та дизайну

Воронкова Т. Є.

к.е.н, доцент,
професор кафедри бізнес-економіки та туризму
Київського національного університету технологій та дизайну

Пандемія коронавірусу, яка супроводжується глобальною світовою кризою, вносить свої корективи в розвиток як світової економіки в цілому, так і національних економік, зокрема.

У різних країнах світу з метою захисту робочих місць, платоспроможності населення в умовах протиепідемічних заходів застосовано велика кількість проектів та схем щодо виплати населенню прямих субсидій, відшкодування втрачених заробітних плат та повсякденних витрат підприємств для ведення бізнесу, повне або часткове послаблення фіскальних заходів, звільнення від орендних та комунальних платежів, надання недорогих грошових коштів на пільгових умовах (або безкоштовно) для ведення бізнесу.

В результаті значній кількості країн вдалося оперативного залучити державні ресурси для подолання загроз, застосовуючи у тому числі, досвід подолання світової фінансової кризи 2008–2009 років. Зокрема, в Польщі урядом розроблено комплексну програму «Антикризовий щит». Ряд країн – США, Китай, Німеччина, Франція та інші застосували в найкоротші терміни надзвичайно високі обсяги фінансування для боротьби з наслідками епідемії.

Країни ЄС для відновлення економіки прийняли рішення щодо диверсифікації джерел фінансування довгострокового бюджету розвитку завдяки залученню існуючих фондів та фінансових інструментів, а також випуску «бондів відновлення» під гарантію бюджету ЄС. Драйвером розвитку економіки ЄС виступатиме діджиталізація та Європейський «Зелений курс», який передбачає поступове наближення до 2050 року до кліматично нейтральної Європи. Квінтесенцією цього курсу є заходи для подолання світових проблем щодо різких змін клімату, забруднення навколишнього середовища та збереження біосистеми.

Що стосується України, то уряд рекомендує впровадження переважно короткострокових та локальних антикризових заходів, які не дають можливість подолання падіння національної економіки внаслідок стриманої монетарної і фіскальної політики, які не мають достатнього стимулюючого ефекту.

Національним банком України (НБУ) надано короткостроковий прогноз падіння економіки на 5% протягом 2020 року, що викликано заходами щодо подолання пандемії і глобальної економічної кризи з відновленням її зростання в 2021 році на рівні близько 4% [1].

Більш позитивний прогноз щодо ситуації в економіці України надається Європейським банком реконструкції і розвитку. Так, в опублікованому 13 травня 2020 р. макроекономічному огляді, Європейський банк реконструкції і розвитку прогнозує скорочення валового внутрішнього продукту (ВВП) України в 2020 році на рівні 4,5%, яке відбувається внаслідок падіння цін на сировинну продукцію та скорочення грошових переказів трудових мігрантів із за кордону внаслідок пандемії. Це були значні кошти, адже згідно дослідженням Світового банку відносно міжнародних переказів від трудових мігрантів Україна отримала у 2019 р. біля 15, 8 мільярдів доларів США, потрапивши в десятку найкращих показників в світі [2].

Що стосується очікуваного оновлення економіки України в 2021 р., то згідно розрахунків Європейського банку реконструкції і розвитку, воно відбудеться на рівні приросту ВВП до 5,0%.

В той же час менш оптимістичний прогноз щодо економіки України надано Міжнародним валютним фондом у доповіді «Перспективи розвитку світової економіки», де очікуване падіння у 2020 р. становить на рівні 7,7% ВВП [3].

На думку радника президента України з економічних питань Олега Устенка в умовах епідемії та карантинних заходів граничний запас міцності більшості суб'єктів господарювання не перевищує шести місяців, а для деяких галузей він вимірюється навіть тижнями (туризм, готельний бізнес, фермерське господарство тощо).

Попередній досвід розвитку світового господарства засвідчує, що економічна криза може мати не лише потенціал руйнування, але й виступати драйвером відновлення економіки. Як відмічає ряд експертів, сьогодні у всьому світі зароджується економічна філософія відновлення й розвитку національних економік на основі протекціонізму, що супроводжується встановленням бізнес-бар'єрів, що спостерігається, перш за все в країнах Європи та США.

Як відомо, протекціонізм являє собою економічну політику держави, яка передбачає тимчасові обмеження міжнародної торгівлі в напрямку імпорту високо конкурентної зарубіжної продукції та створення сприятливих умов для вітчизняних товаровиробників. Це може супроводжуватися зростанням макроекономічних показників: валового національного доходу, зайнятості населення, а також покращенням його соціального забезпечення.

У цьому зв'язку в Україні також розглядається модель прийнятної протекціонізму з використанням окремих її компонентів при відновленні національної економіки. Натомість внаслідок відсутності в Україні офіційно сформованої системної економічної програми виходу із кризи, в урядових і наукових колах точиться багато дискусій відносно підтримки різних галузей й секторів національної економіки. В якості прикладів драйверів зростання української економіки урядовцями та деякими експертами розглянуто:

транспортна і логістична інфраструктура, малий та середній бізнес, аграрний сектор.

Слід зазначити, що на сьогодні в Україні офіційно безробітними вважаються 486 764 особи. Урядом розроблена програма щодо створення в найближчий час щонайменше 500 тисяч робочих місць, пріоритетними обрано такі сектори: будівництво доріг згідно програми «Велике будівництво» (за рахунок Державного фонду регіонального розвитку) та іншої інфраструктури - 154 тисяч робочих місць; сфера благоустрою - 150 тисяч робочих місць; сільське господарство - 85 тисяч робочих місць [4]. Також розробляється урядова програма щодо підтримки мікро- і малого підприємництва й створення нових робочих місць, із яких на 216 тисяч робочих місць вже знайдено основні джерела фінансування.

Не дивлячись на те, що невеликі підприємства забезпечують лише біля 10% дохідної частини державного бюджету, з соціально-політичної точки зору надзвичайно важливою є забезпечення їх самозайнятості. Разом з тим, стимулювання малого бізнесу, яке передбачено урядовою програмою, має дуже слабкий стимулюючий ефект, так як передбачає державне кредитування на рівні «5-7-9%» для постраждалих сфер бізнесу, що значно дорожче європейських кредитів, де надається нульова ставка кредиту. Крім того, підприємці отримують багато відмов від українських банків, які класифікують такі кредити як «токсичні».

Одним із основних пріоритетів для влади в Україні є захист її продовольчої безпеки і всіх її компонентів: агропромисловий комплекс (АПК), сектор виробництва мінеральних добрив, тваринництво, сільськогосподарське машинобудування, виробництво насіння тощо.

Одним із основних джерел фінансування агропромислового комплексу України є кошти державного бюджету у вигляді державних дотацій, які можуть мати позитивний результат, зважаючи на високий мультиплікаційний ефект при вкладенні коштів в цю галузь, зважаючи на значну кількість підтримуваних її секторів економіки. Однак, урядовці зазначають, що системний розвиток АПК та його суміжних галузей на основі нових технологій, можливий лише в середньостроковій перспективі за умов подолання наслідків системної кризи. Дієвим інструментом підтримки аграрного сектора може стати значне його кредитування державними українськими банками при застосуванні ними невисоких кредитних ставок на придбання хімічних добрив та вітчизняну сільськогосподарську техніку.

Зважаючи на значний в Україні обсяг ринку мінеральних добрив, який становить більше 1 мільярда доларів США, а також досить високий виробничий потенціал хімічних підприємств (7 великих і декілька десятків середніх), вважаємо за доцільне розробку сучасної урядової економічної платформи для розвитку українського хімічного сектора. Я відомо, платформа підвищує цінність внаслідок оптимізації взаємодії між зовнішніми товаровиробниками й споживачами. В нашому випадку кінцевою метою функціонування такої платформи може стати більш приваблива ціна на вітчизняні добрива. Це сприятиме формуванню нової конкурентної переваги української аграрної

продукції як в середині країни (порівняно з імпортом), так і на європейських та світових ринках.

Отже, головними інструментами реалізації державних програм щодо відновлення та подальшого розвитку української економіки є захист від імпорту, кредитна підтримка, державні гарантії. Уряд може запровадити низку короткострокових заходів підтримки для галузей, які найбільше постраждають від кризи: податкові та кредитні канікули, реструктуризація боргів, пільгові кредити, у тому числі під державні гарантії.

Оскільки зовнішній попит на українську продукцію падає, життєво необхідною є проведення помірної девальвації гривні для послаблення негативної тенденції при зниженні експортної продукції, що передбачає обмеження практики НБУ щодо активного використання резервів для підтримки курсу гривні.

Стримана монетарна політика, яка супроводжується зниженням облікової ставки також зіграє свою позитивну роль в стимулюванні економіки. У теперішній час Національним банком України знижено облікову ставку до 8% річних, а до кінця поточного 2020 р. прогнозується її зменшення до 7%. В той же час це значно більше за розміром ключові ставки, які використовуються у світі. Наприклад, в США, Великобританії, Канаді вони становлять до 0,25% річних, в той час як в Японії, Швейцарії мають навіть від'ємне значення (відповідно -0,10% та - 0,75%), в Швеції – 0,00%. Такі ставки справляють більше стимулююче значення для вітчизняного бізнесу.

Доцільним є тимчасове урізання видатків державного бюджету, які не мають потенціалу стимулювання внутрішнього споживання та попиту. З іншого боку, надати соціальну підтримку найбільш вразливим верствам населення, що дозволить їм пережити в умовах кризи і заохотити до розвитку малий та середній бізнес через створення попиту на його продукцію.

Список літератури

1. Офіційний сайт НБУ України/ URL <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ochikuye-na-inflyatsiyu-5-6-u-2020-2022-rr-ta-pojvavlennya-ekonomiki-pislya-zavershennya-karantynu>.
2. COVID-19 Crisis Through a Migration Lens (English). Migration and Development Brief; no. 32. Washington, D.C. : World Bank Group/ URL <http://documents.worldbank.org/curated/en/989721587512418006/COVID-19-Crisis-Through-a-Migration-Lens>.
3. World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown/ URL <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>.
4. Офіційний сайт Державного фонду регіонального розвитку/ URL <http://dfrr.minregion.gov.ua/region-news-list?RID=88>.